

บทที่ 2

แนวคิด และหลักกฎหมายเกี่ยวกับการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า

งานวิจัยฉบับนี้ได้ทบทวนวรรณกรรมต่างๆ ทั้งในส่วนของความหมายของสัตว์ป่าในด้านต่างๆ เช่น ความหมายด้านวิชาการ ความหมายตามบทบัญญัติของกฎหมาย ความหมายตามอนุสัญญาไซเตส และเรื่องของปรากฏการณ์การลดลงของจำนวนสัตว์ป่า ความสำคัญและประโยชน์ของทรัพยากรสัตว์ป่าในด้านต่างๆ รวมถึงแนวความคิดเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ในส่วนของหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าและวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่า รวมถึงทฤษฎีเรื่องการใช้อำนาจของรัฐด้วย

2.1 ความหมายของสัตว์ป่า

สัตว์ป่าถือเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความสำคัญทั้งต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมอยู่หลายประการด้วยกันโดยอาจพิจารณาความสำคัญต่อมนุษย์และต่อสิ่งแวดล้อม โดยได้ทั้งประโยชน์ทางตรงและประโยชน์ทางอ้อม

เมื่อพิจารณาประโยชน์ทางตรงต่อมนุษย์แล้วอาจกล่าวได้ว่าสัตว์ป่าถูกนำมาใช้ประโยชน์เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการยังชีพของมนุษย์ในหลายลักษณะด้วยกัน กล่าวคือ มนุษย์จับสัตว์ป่ามาทำเป็นอาหารเพื่อยังชีพ และต่อมาสัตว์ป่าหลายชนิดมนุษย์ได้นำมาเพาะเลี้ยง (breeding) จนกลายเป็นสัตว์เลี้ยง¹ ดังจะเห็นได้จากในปัจจุบันสัตว์น้ำทั้งที่อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำจืดและทะเลไม่ว่าที่เกิขึ้นเองหรือเพาะเลี้ยงต่างก็ถูกนำมาเป็นอาหาร² อีกทั้งยังนำส่วนของสัตว์ป่าบางชนิดมาทำเป็นเครื่องประดับ นำมาทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม พัฒนาสกัดเป็นยารักษาโรค ตลอดจนนำสัตว์ป่าบางชนิด

---

¹ ราตรี ธารา, (2542). *ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ห.จ.ก.ทิพย์วิสุทธิ์. หน้า 148.

² โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (2549). *สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่ม 21*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: โครงการสารานุกรมไทยฯ. หน้า 282-285.

มาใช้เป็นสัตว์พาหนะในการคมนาคมอีกด้วย

นอกจากการนำมาใช้ประโยชน์ทางตรงในหลาย ๆ ด้านดังกล่าวมาแล้ว มนุษย์ได้นำสัตว์ป่า มาใช้ประโยชน์ในทางอ้อม หรือเป็นประโยชน์ในทางจิตใจในหลายลักษณะ เช่น นำสัตว์ป่ามาเลี้ยง หรือถ่ายทำสารคดีชีวิตสัตว์ป่า เพื่อนำมาห่มนุษย์ชมเพื่อสร้างความเพลิดเพลินใจ เป็นต้น³ โดยหากพิจารณาประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะต่อระบบนิเวศแล้ว จะพบว่าสัตว์ป่ามีบทบาทอย่างสำคัญในการสร้างความสมดุลในระบบนิเวศ โดยเฉพาะบทบาทในการควบคุมสิ่งมีชีวิตอื่นๆ⁴ เช่น ระบบนิเวศในแหล่งน้ำจืด หากไม่มีปลาที่กินแพลงก์ตอนเป็นอาหาร ก็ย่อมจะทำให้ปริมาณของแพลงก์ตอนมีมากจนเกินไป จนออกซิเจนในน้ำลดลง และ ส่งผลให้จำนวนสิ่งมีชีวิต อื่นๆ เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย หรือหากในป่าไม่มีสัตว์กินเนื้อ (carnivore) ก็จะทำให้ปริมาณของสัตว์ป่าบางชนิดมากจนเกินไป เช่น หากไม่มีเสือกก็จะทำให้กวาง เก้ง มีมากจนเกินไป หรือหากในดินไม่มีไส้เดือน ก็จะทำให้อากาศในดินมีน้อย ซึ่งย่อมทำให้สมดุลในระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงไป เพราะการเปลี่ยนแปลงของสิ่งมีชีวิตชนิดใดชนิดหนึ่งในระบบนิเวศ จะมีผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ในระบบนิเวศด้วย⁵

2.1.1 ความหมายของสัตว์ป่าทางด้านวิชาการ

คำว่า “สัตว์ป่า” จะมีบทนิยามหรือความหมายในหลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับผู้ใช้ว่าเป็นนักชีววิทยา นักนิเวศวิทยา นักวิทยาศาสตร์ หรือ นักจัดการสัตว์ป่า

สัตว์ป่าอาจหมายถึงสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่าตามธรรมชาติ แต่ไม่รวมถึงสัตว์ป่าที่นำมาเลี้ยงไว้ในบ้านหรือในสวนสัตว์หรือในที่ใดๆ ที่ไม่เป็นธรรมชาติของสัตว์ นอกจากนี้สัตว์ป่ายังรวมถึงสัตว์บ้านที่นำไปปล่อยในป่าและสัตว์เหล่านั้นได้คืนสภาพความเป็นสัตว์ป่าไปแล้ว (Wilderness) แต่ถ้าสัตว์ ดังกล่าวมีคุณสมบัติเหมือนสัตว์บ้านคือ ยังมีความเชื่อต่อมนุษย์ก็ไม่ถือว่าเป็นสัตว์ป่า โดยมีนักวิชาการบางกลุ่มได้ให้คำจำกัดความคำว่า สัตว์ป่าไว้รวมๆ ว่า “สัตว์ป่า” หมายถึง สัตว์ที่มีกระดูก

³ สุรศักดิ์ บุญเรือง. (2557). *บทบาทของรัฐและประชาชนในการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าในถิ่นที่อยู่ตามธรรมชาติ*. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการบริหารศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 7.

⁴ โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (2549). *สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่ม 21*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: โครงการสารานุกรมไทยฯ. หน้า 284.

⁵ อุดมศักดิ์ สนธิพงษ์. (2556). *กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 37.

สันหลังทั้งหมดที่เกิดขึ้นใน ธรรมชาติอันประกอบด้วย พวก ปลา (Pices) นก (Aves), สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ (Amphibian) พวกสัตว์เลื้อยคลาน (Reptile) และพวกเลี้ยงลูกด้วยนม (Mammalia)⁶

ในขณะที่เดียวกันนักชีววิทยาชาวอังกฤษได้ขยายขอบเขตความหมายของคำว่า “สัตว์ป่า” ให้มีความหมายครอบคลุมถึงพืชด้วย

Brokaw (1978) อ้างในหนังสือของ Dasmann (1981) ได้ให้ความหมายของสัตว์ป่าไว้ว่า สัตว์ป่า หมายถึง สัตว์ป่าจำพวกนก และ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม และในบางกรณีจะครอบคลุมถึงสัตว์ที่มีกระดูก สันหลังจำพวกปลา สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก และสัตว์เลื้อยคลานด้วย

Dasmann และคณะ (1983) ได้ให้ความหมายของสัตว์ป่าไว้ว่า สัตว์ป่า หมายถึง สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม นก ปลา สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก และสัตว์ที่ไม่มีกระดูกสันหลังบางชนิดที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ นิเวศวิทยา และวัฒนธรรม รวมถึงสัตว์เลี้ยงบางชนิดที่หลบซ่อนและอาศัยอยู่ในป่า ซึ่งสามารถปรับตัวให้เข้ากับสัตว์ป่าได้⁷

Robinson and Bolen (1984) ได้ให้ความหมายของสัตว์ป่าไว้ว่า สัตว์ป่า หมายถึงสิ่งมีชีวิตทุกชนิดที่ดำรงชีพอยู่ได้โดยปราศจากการควบคุมโดยตรงของมนุษย์ซึ่งจะรวมถึงพืชพันธุ์ชนิดต่างๆ ที่มนุษย์ไม่ได้ปลูกและสัตว์ป่าชนิดต่างๆที่มนุษย์ไม่ได้เลี้ยง

Oven and Chiras (1990) ได้ให้ความหมายของสัตว์ป่าไว้ว่า สัตว์ป่า หมายถึง พืชและสัตว์ทุกชนิดที่อาศัยอยู่บนโลกที่ไม่ ได้รับการเลี้ยงดูจากมนุษย์ และไม่หมายความรวมถึงพืชและสัตว์ป่าในสวนที่เป็นเกษตรกรรมและปศุสัตว์

Gysel (1975) ได้ให้ความหมายของสัตว์ป่าไว้ว่า สัตว์ป่า หมายถึง สัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ตามธรรมชาติ แต่ไม่หมายความรวมถึงสัตว์ป่าที่นำมาเลี้ยงไว้ในบ้านหรือสวนสัตว์ หรือในที่ใดๆ ที่ไม่เป็นธรรมชาติของสัตว์ป่า นอกจากนี้สัตว์ป่ายังรวมถึงสัตว์เลี้ยงที่นำไปปล่อยในป่า และสัตว์เหล่านั้นได้คืนสภาพการเป็นสัตว์ป่าไปแล้วแต่ถ้าสัตว์ป่าดังกล่าวมีคุณสมบัติเหมือนสัตว์เลี้ยง คือยังมีความเชื่อต่อมนุษย์ก็ไม่ถือว่าเป็นสัตว์ป่า⁸

ฉะนั้น เมื่อพิจารณาถึงความหมายของสัตว์ป่าของนักวิชาการทั้งหลายดังกล่าวแล้ว สรุปได้ว่าการให้ความหมายของสัตว์ป่ามีความแตกต่างกันใน 2 ลักษณะ คือ การให้ความหมายครอบคลุม

⁶ ชุมพล งามผ่องใส. (2521). *ทรัพยากรสัตว์ป่า*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาอนุรักษวิทยา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. หน้า 2.

⁷ ปานทิพย์ อ้วนวานิช. (2554). *ชีวภูมิศาสตร์*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า. 220.

⁸ ทรงธรรม สุขสว่าง, ทวี หนูทอง. (2560). *ศาสตร์และศิลป์การจัดการทรัพยากรสัตว์ป่าในพื้นที่คุ้มครอง*. กรุงเทพฯ : กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. หน้า 20-23.

เฉพาะกลุ่มของสิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันในการให้ความสำคัญกับสิ่งมีชีวิตที่อยู่ในป่าธรรมชาติ และไม่ครอบคลุมถึงพืชและสัตว์ที่มนุษย์ปลูกหรือเลี้ยงไว้

2.1.2 ความหมายของสัตว์ป่าตามบทบัญญัติของกฎหมาย

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 เป็นกฎหมายฉบับแรกที่ได้มีการให้ความหมายของสัตว์ป่าตามกฎหมายไว้ โดยได้ให้ความหมายไว้เพียงว่า สัตว์ป่าไม่หมายความรวมถึงแมลง และไข่ของแมลง⁹ บทบัญญัติข้างต้นเข้าใจได้ว่า สัตว์ป่าหมายถึงสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่า ดำรงชีพอยู่ในป่า และยังได้จำกัดไว้ไม่รวมถึงแมลง และไข่ของแมลง เจตนารมณ์ของพระราชบัญญัตินี้ได้มุ่งที่จะคุ้มครองสัตว์ที่เป็นสัตว์ใหญ่ที่เห็นกันอยู่โดยทั่วไป เช่น เสือ กิ้ง กวาง เป็นต้น ต่อมา เมื่อใช้บังคับพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ได้ให้ความหมายของ “สัตว์ป่า” ใหม่ โดยให้ความหมายว่า สัตว์ทุกชนิด ไม่ว่าสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ปีก แมลง หรือแมง ซึ่งโดยสภาพธรรมชาติย่อมเกิดและดำรงชีวิตอยู่ในป่า หรือในน้ำและให้หมายความรวมถึงไข่ของสัตว์ป่าเหล่านั้นทุกชนิดด้วย แต่ไม่หมายความรวมถึงสัตว์พาหนะที่ได้จดทะเบียนทำตัวรูปพรรณตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะแล้ว และสัตว์พาหนะที่ได้มาจากการสืบพันธุ์ของสัตว์พาหนะดังกล่าว¹⁰

สัตว์ป่าตามที่พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ได้ให้ความหมายไว้จึงอาจแยกองค์ประกอบได้ดังนี้¹¹

1. สัตว์ทุกชนิด ไม่ว่าสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ปีก แมลง หรือแมง จะเห็นได้ว่าสัตว์ทุกชนิดอาจเป็นสัตว์ป่าตามพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งได้ให้รวมแมลงหรือ แมง ต่างกับพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 ที่ได้แยกแมลง และไข่ของแมลงไม่ให้ถือว่าเป็นสัตว์ป่า น่าจะเป็นเพราะว่า ภาวะนั้นยังไม่เห็นความสำคัญของ แมลง และแมง แต่ปัจจุบันแมลงบางชนิดมีราคาแพง เช่น ผีเสื้อ ทำให้มีการนำออกจากป่าจนเกือบสูญพันธุ์ ซึ่งจะทำให้กระทบถึงความอยู่รอดของสัตว์จำพวกอื่นๆที่กินแมลง เช่น นก กิ้งก่า เป็นต้น ทำให้ต้องมีการคุ้มครองสัตว์จำพวกแมลงและแมง

⁹ พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 .มาตรา 3.

¹⁰ พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 .มาตรา 4.

¹¹ ประดิษฐ์ เจริญสุข. (2543). *การบังคับใช้พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ตามอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 10-11.

2. โดยสภาพธรรมชาติย่อมเกิดและดำรงชีวิตอยู่ในป่าหรือในน้ำ องค์กรประกอบนี้น่าจะเป็นส่วนสำคัญที่พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 จะแยกให้เห็นระหว่างสัตว์ป่าและสัตว์ที่มีไซสัตว์ป่า โดยเอาแหล่งกำเนิดและการดำรงชีวิตเป็นวิธีกำหนด นั้นหมายถึงว่า สัตว์ชนิดใดถ้ามีแหล่งกำเนิด และการดำรงชีวิตอยู่ในป่าและในน้ำโดยปกติหรือโดยธรรมชาติ แม้ว่าสัตว์ชนิดนั้นจะเกิดจากการเพาะเลี้ยงในบ้านและเลี้ยงคูดอยู่ในบ้าน แต่โดยธรรมชาติของสัตว์ชนิดนั้นมีแหล่งกำเนิดและ ดำรงชีวิตอยู่ในป่าและในน้ำสัตว์ชนิดนั้นก็ยังเป็นสัตว์ป่า เช่น เสือโคร่ง หมีควาง เก้ง เป็นต้น จะต่างกับ เป็ด แมว หรือสุนัข ซึ่งสัตว์พวกนี้มิได้เกิด และดำรงชีวิตอยู่ในป่า หรือในน้ำ แต่เป็นสัตว์ที่เกิดขึ้นจากการเพาะเลี้ยง หรือขยายพันธุ์ด้วยตนเองในเมืองหรือ หมู่บ้าน และการดำรงชีวิตจะอยู่หรือคลุกคลีกับมนุษย์เป็นส่วนใหญ่

3. ข้อยกเว้นมิให้สัตว์ป่าบางชนิดอยู่ในข้อบังคับของพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 สัตว์ป่าที่มีให้อยู่ในบังคับของกฎหมายฉบับนี้คือ สัตว์ป่าที่เป็นสัตว์พาหนะตามพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พุทธศักราช 2482 คือ ช้าง ม้า โค กระบือ ล่อ ลา ซึ่งได้ทำหรือต้องทำตัวรูปพรรณ รวมทั้งสัตว์พาหนะที่ได้มาจากการสืบพันธุ์ของสัตว์พาหนะที่ต้องบัญญัติยกเว้นไว้ เนื่องจากสัตว์จำพวกนี้เป็นสัตว์ป่า เพราะโดยสภาพธรรมชาติย่อมเกิดและดำรงชีวิตอยู่ในป่า แต่มนุษย์ได้นำมาเลี้ยงและเพาะพันธุ์ เพื่อนำมาใช้งานจึงมีอยู่ในการครอบครอง และได้มีพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พุทธศักราช 2482 ควบคุมไว้โดยเฉพาะ หากไม่ยกเว้นไว้จะทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติกับผู้มีไว้ในครอบครอง โดยถูกต้องตามพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 ซึ่งอาจจะใช้ประโยชน์ไม่ได้ตามปกติหรือจำหน่ายจ่ายโอนกันไม่ได้

2.1.3 ความหมายของสัตว์ป่าตามอนุสัญญาไซเตส (CITES)

อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (อังกฤษ: Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) หรือเรียกโดยย่อว่า ไซเตส (CITES) และเป็นที่รู้จักในชื่อ อนุสัญญากรุงวอชิงตัน (Washington Convention) เป็นสนธิสัญญาซึ่งเริ่มใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2518 ในปี พ.ศ. 2516 สหภาพนานาชาติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ (IUCN) ได้จัดการประชุมนานาชาติขึ้นที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. เพื่อร่างอนุสัญญาดังกล่าว มีผู้เข้าร่วมประชุม 88 ประเทศ แต่มีผู้ลงนามรับรองอนุสัญญาฉบับนี้ทันทีเพียง 22 ประเทศ สำหรับประเทศไทยได้ส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุมด้วย แต่มาลงนามรับรองอนุสัญญาในปี พ.ศ. 2518 และให้สัตยาบันในวันที่ 21 มกราคม พ.ศ. 2526 นับเป็นสมาชิกลำดับที่ 80 ปัจจุบันไซเตสมีภาคีทั้งสิ้น 181 รัฐ (ณ พฤษภาคม 2558)¹²

¹² วิกีพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2560). *อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/CITES>. [2561,9 พฤษภาคม]

ความหมายของสัตว์ป่าตามอนุสัญญา CITES 1973 ปรากฏชัดเจนในตัวข้อบทอนุสัญญาฯ ในมาตรา I กำหนดถึงลักษณะของพันธุ์พืชป่าและสัตว์ป่าที่อยู่ในขอบข่ายภายใต้การปรับใช้ข้อบทอนุสัญญาฯ โดยให้ความหมายที่สำคัญ 2 ลักษณะ คือคำว่าชนิดพันธุ์ หรือ Species และคำว่าตัวอย่างพันธุ์ หรือ Specimen คำว่าชนิดพันธุ์หรือ Species ตามอนุสัญญาฯ ได้ให้ความหมาย หมายถึงชนิดพันธุ์ ชนิดพันธุ์ย่อย หรือชนิดพันธุ์อย่างเดียวกัน ซึ่งถูกแบ่งตามลักษณะทางภูมิศาสตร์¹³

1. สัตว์หรือพืชไม่ว่าจะยังมีชีวิตอยู่หรือตายแล้ว

2. ในกรณีเป็นสัตว์ ถ้าเป็นชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข 1 และ 2 ให้หมายถึงชิ้นส่วนใดๆที่สามารถดูออกได้ว่าเป็นชนิดของพันธุ์ดังกล่าวหรือเป็นอนุพันธุ์ของชนิดพันธุ์ดังกล่าว และ จะต้องประกอบด้วยว่าเป็นสัตว์ที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายอนุสัญญาฯ ไซเตส ซึ่งกำหนดขึ้นตามความสำคัญของสภาวะความอยู่รอดของสัตว์ป่า ซึ่งเสนอโดยรัฐที่มีสัตว์ป่าชนิดนั้น ๆ และอยู่ในภาวะที่ล่อแหลมต่อการสูญพันธุ์หรือหายาก ควรที่จะได้รับความคุ้มครองทางการค้าระหว่างประเทศ¹⁴

2.2 ปรากฏการณ์การลดลงของจำนวนสัตว์ป่า

ก่อนที่จะได้กล่าวถึงมาตรการทางกฎหมายเพื่อสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่านั้น ในเบื้องต้นจำเป็นต้องกล่าวถึงสาเหตุหลักที่ทำให้สัตว์ป่าลดจำนวนลงจนกระทั่งสูญพันธุ์ เพื่อให้การวิเคราะห์ความเหมาะสมของมาตรการทางกฎหมาย สามารถทำได้เหมาะสม และแก้ปัญหาได้ตรงจุดที่สุด ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลในทางวิทยาศาสตร์พบว่าภาวะที่สัตว์ป่าลดน้อยลง และสูญพันธุ์นั้นเกิดจากสาเหตุต่าง ๆ ทั้งสาเหตุตามธรรมชาติ และสาเหตุอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยสาเหตุทางธรรมชาตินั้นเกิดขึ้นตั้งแต่ในสมัยโบราณ เช่น มีความเชื่อกันว่าไดโนเสาร์สูญพันธุ์เนื่องจากดาวเคราะห์น้อยพุ่งชนโลกในยุคโบราณ นอกจากนี้ยังมีข้อมูลว่าการแข่งขัน และการดำรงอยู่ในธรรมชาติยังทำให้สัตว์ป่าบางชนิดสูญพันธุ์หรือลดจำนวนลงอีกด้วย¹⁵ อย่างไรก็ตามการลดจำนวนและการสูญพันธุ์อันเนื่องมาจากปัจจัยทางธรรมชาตินั้น ไม่ได้ส่งผลกระทบต่ออย่างมีนัยสำคัญต่อระบบนิเวศ เนื่องจากมีกระบวนการควบคุมสมดุลทางธรรมชาติอยู่แล้ว

¹³ อรรถคดี พานิชยานุสนธิ์. (2553). *มาตรการดำเนินการให้สอดคล้องภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศเกี่ยวกับพันธุ์พืชป่าและสัตว์ป่า กับประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 14.

¹⁴ ดิเรก พิสุทธิจรรณู. (2543). *ปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 14-15.

¹⁵ Causes of Extinction. (2557). (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :

<https://people.uwec.edu/jolhm/eh4/extinction/causeslink.html>. [2018. May 9]

แต่สาเหตุจากการกระทำของมนุษย์นั้นถือเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้สิ่งแวดล้อมถูกทำลายและทำให้สัตว์ป่าลดจำนวนลง โดยไม่สามารถควบคุมโดยกลไกตามธรรมชาติได้จนทำให้สัตว์ป่าสูญพันธุ์และเกิดผลกระทบต่อความสมดุลของระบบนิเวศอย่างมีนัยสำคัญ

หากจะแบ่งสาเหตุอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์จนทำให้สัตว์ป่าสูญพันธุ์แล้ว อาจแบ่งลักษณะการกระทำได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ผลกระทบที่เกิดจากการกระทำโดยตรงของมนุษย์ที่ทำให้สัตว์ป่ามีจำนวนน้อยลงและผลกระทบที่เกิดจากการกระทำโดยอ้อมของมนุษย์ที่ทำให้สัตว์ป่ามีจำนวนน้อยลง

2.2.1 ผลกระทบที่เกิดจากการกระทำโดยตรงของมนุษย์ที่ทำให้สัตว์ป่ามีจำนวนน้อยลง

การล่าสัตว์ป่าถือเป็นการกระทำโดยทางตรงของมนุษย์ที่ทำให้สัตว์ป่าลดจำนวนลง¹⁶ ซึ่งลักษณะของการล่าในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต กล่าวคือในอดีตการล่าสัตว์ป่ามักจะเป็นไปเพื่อการนำไปเป็นอาหารประทังชีวิต แต่เมื่อสังคมทุนนิยมได้สืบคลานเข้าไปสู่สังคมชนบทมากขึ้นการล่าสัตว์ป่า เพื่อนำไปค้าขายหรือเพื่อวัตถุประสงค์ในเชิงการค้าพาณิชย์ก็เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว การลักลอบล่าสัตว์ป่าจึงเพิ่มขึ้นตามความต้องการของตลาด โดยข้อมูลล่าสุดนั้นมูลค่าการลักลอบซื้อขายสัตว์ป่าในตลาดมืดมีมูลค่าสูงเป็นอันดับ 2 รองจากการซื้อขายยาเสพติดเท่านั้น โดยมีมูลค่าสูงถึง 10,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ¹⁷

2.2.2 ผลกระทบที่เกิดจากการกระทำโดยอ้อมของมนุษย์ที่ทำให้สัตว์ป่ามีจำนวนน้อยลง

ผลกระทบที่เกิดจากการกระทำโดยอ้อมของมนุษย์หมายถึงการกระทำที่ผู้กระทำไม่ได้มุ่งหมายจะกระทำต่อตัวสัตว์ป่าโดยตรง หากแต่การกระทำได้ส่งผลกระทบต่อสัตว์ป่าลดลงหรือสูญพันธุ์ ซึ่งอาจแบ่งได้หลายลักษณะ ดังนี้

1. การทำลายถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ไม่ว่าจะเพื่อการนำไปเป็นพื้นที่เพาะปลูก การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว รวมไปถึงการสร้างที่อยู่อาศัยของมนุษย์ ซึ่งอาจจะเห็นได้จากสถานการณ์ปัจจุบันเมื่อประชากรมนุษย์ขยายตัวเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมาก ส่งผลให้ความต้องการที่ดินเพื่อสร้าง ที่อยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้ต้องบุกรุกพื้นที่ป่าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้¹⁸ นอกจากนี้การขยายพื้นที่เพาะปลูก ยังทำให้มีการทำลายป่าซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าเพิ่มมากขึ้น มีข้อมูลบ่งชี้ว่าประเทศไทยสูญเสียพื้นที่อันเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าไปมากถึงร้อยละ 74 เมื่อเปรียบเทียบกับแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าที่มีอยู่แต่เดิม ทำให้ในท้ายที่สุดสัตว์ป่าจึงไม่มีพื้นที่

¹⁶ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า. พ.ศ. 2503.

¹⁷ สุรศักดิ์ บุญเรือง. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 3. หน้า 8.

¹⁸ นิวัติ เรืองพานิช. (2546). *การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. หน้า 259.

อยู่อาศัย บ่อยครั้งจึงออกมาอาละวาดและถูกทำร้าย ถูกฆ่า ยิ่งไปกว่านั้นการขยายทางหลวงเข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติหรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ายังส่งผลให้สัตว์ป่าหลายชนิดถูกรถชนตาย ซึ่งเห็นได้จากการรายงานข่าว ซึ่งเหตุต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่ทำให้สัตว์ป่าลดจำนวนลงทั้งสิ้น¹⁹

นอกจากนี้ปัญหาการกระจายตัวของถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สัตว์ป่าลดจำนวนลง เนื่องจากในปัจจุบันถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่ามักจะเป็นพื้นที่อนุรักษ์ต่าง ๆ ซึ่งแยกกระจายกันออกไป โดยมักจะมีพื้นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของมนุษย์ขวางกั้นอยู่ ทำให้พื้นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ไม่กว้างใหญ่เพียงพอที่จะเอื้อให้สัตว์ป่าหลายชนิดขยายพันธุ์ได้เท่าที่ควรจะเป็น²⁰

2. การก่อกมลพิษของมนุษย์ต่อระบบห่วงโซ่อาหาร (food chain) ทำให้สัตว์ป่าที่อยู่ในห่วงโซ่อาหารถูกทำลายและทำให้สัตว์ป่าบางชนิดมีเหลือน้อยลง ยกตัวอย่างเช่น เมื่อเกษตรกรใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชจะทำให้เกิดสารพิษตกค้างในพืชผลทางการเกษตร และเมื่อสัตว์เล็กๆ เช่น หนู มากินพืชผลต่าง ๆ ก็ส่งผลให้มีสารพิษตกค้างในหนู และเมื่อเหยี่ยวมากินหนู เหยี่ยวก็จะได้รับสารพิษตามไปด้วย จนในท้ายที่สุดสัตว์ ป่าที่รับสารพิษในห่วงโซ่อาหาร ไปก็จะตายหมด การก่อกมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดสภาวะเรือนกระจก (greenhouse effect) ซึ่งทำให้อุณหภูมิโดยเฉลี่ยของโลกสูงขึ้นและส่งผลกระทบต่อวงจรชีวิตของสัตว์ป่าบางชนิด เช่น หมีขั้วโลก (polar bear) ที่เมื่อแผ่นน้ำแข็งละลายก็จะทำให้การอาศัยบนแผ่นน้ำแข็งเพื่อหาอาหารทำได้ยาก และตายลง เป็นต้น²¹

2.3 ความสำคัญและประโยชน์ของทรัพยากรสัตว์ป่า

สัตว์ป่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีชีวิต ซึ่งเกิด และอาศัยอยู่ร่วมโลก และมีความผูกพันทั่วโลกติดกับมนุษย์มาแต่ดึกดำบรรพ์ ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกัน โดยทั่วไปว่า สัตว์ป่าเป็นทรัพยากรที่มีค่าของทุกประเทศ เนื่องจากสัตว์ป่ามีความสำคัญ และอำนวยประโยชน์ต่อมนุษย์มากมายในหลายๆด้าน ได้แก่²²

¹⁹ สุรศักดิ์ บุญเรือง. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 3. หน้า 9.

²⁰ ภาสินี เปี่ยมพงษ์สานต์. (2548). *สิ่งแวดล้อมศึกษา แนวการสอน สาระการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า. 56.

²¹ อัล กอร์. (2550). *An Inconvenient Truth*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : มติชน. หน้า. 90.

²² สมชาย เลียงพรพรรณ. (2540). *การอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าในประเทศไทย*. สงขลา : งานส่งเสริมการผลิต ตำรา มหาวิทยาลัยทักษิณ. หน้า 56-65.

2.3.1 การใช้ทรัพยากรสัตว์ป่าเพื่อเป็นอาหาร

แม้ว่าในปัจจุบันสัตว์ป่าบางชนิดจะถูกคุ้มครองห้ามนำมาใช้บริโภค แต่ก็ยังมีสัตว์ป่าอีกหลายชนิดที่สามารถนำมาบริโภคได้โดยไม่ผิดกฎหมาย โดยเฉพาะพวกแมลงต่างๆ เช่น แมลงกินุน แมลงคานา แมลงดับเต่า (ด้วงคิ่ง) แมลงเหนียง แมลงกุดจี่ (ด้วงขี้ควาย) แมลงโป่งเป็่ง (ตัวอ่อนแมลงปอ) แมลงหัวควาย (มวนวน) แมลง คันโซ่ (แมลงสีเสียด) แมลงเม่า แมลงทับ แมลงกอก (ด้วงหวาดขาว) แมลงข้าวสาร (ด้วงน้ำ) แมลงค่อมทอง (แมลงช้าง) ตกแตน มดแดง ดักแด้ไหม ต่อ แตน จิมโปม (จิ้งหรีดหัวโต) จักจั่น ผีเสื้อ เป็นต้น นอกจากนี้สัตว์ป่ายังเป็นอาหารที่สำคัญของสัตว์กินสัตว์เป็นอาหาร (carnivores) รวมทั้งสัตว์กินพืชและสัตว์เป็นอาหาร (omnivores) ด้วย ทำให้สายใยอาหาร (food web) ในระบบนิเวศเกิดได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2.3.2 ทรัพยากรสัตว์ป่าช่วยควบคุมและทำลายศัตรูพืช

มีสัตว์ป่าหลายชนิดที่มีประโยชน์ต่อเกษตรกร โดยตรงในการช่วยทำลายศัตรูพืช เช่น

1. สัตว์ป่าที่กินหนูซึ่งเป็นตัวทำลายพืชผลทางเกษตรเป็นอาหาร ได้แก่ เขี้ยวหงอนสีน้ำตาลท้องขาว เขี้ยวดำ นกเค้าแมว นกเค้าป่าสีน้ำตาล นกฮูก นกแสก แดง งูเห่า งูเขียว งูสิง งูเหลือม งูหลาม งูปล้องทอง หมีขอ ตะกวด ชะมดเซ็ด ชะมดปลาย ลายจุด อีเห็นข้างลาย อีเห็นลาย พาด แมวป่า แมวขาว แมวลายหินอ่อน เป็นต้น

2. สัตว์ป่าจำพวกนกที่กินแมลงหรือแมงที่เป็นศัตรูพืชเป็นอาหาร ได้แก่ นกตะขาบทุ่ง นกกาเหว่า นกกระรางหัวขวาน นกกระรางหัวหงอก นกหัวขวาน นก โกรโร โกรโส นกไต่ไม้ นกนางแอ่นบ้าน นกกะปูด นกแว่น นกขุนแผน นกยางเขนดง นก กางเขนบ้าน นกเขาใหญ่ นกเขาชวา นกจู้เดินดินใหญ่ นกจาบคาเล็ก จกตบยุงหางยาว นกยอดหญ้าหัวดำ นกแซงแซวหางบ่วงใหญ่ นกแซงแซวหางปลา กนกระทาทุ่ง นก ปรอด นกสาธิตาเขียว นกกินแมลงตกแตน นกพงหญ้า นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร นกแก้ว แล้วท้องดำ นกขจิตยา ไก่นวล ไก่ฟ้าหน้าเขียว ไก่ฟ้าพญาลอ เป็นต้น

3. ตัวน้ำหรือตัวเบียนที่กิน หรือทำลายแมลงหรือแมงศัตรูพืช ได้แก่ ด้วงเต่าและด้วงดินกินเพลี้ยจักจั่น เพลี้ยกระโดด หนอนกอ หนอนห่อใบข้าว จิ้งหรีดหางคาบกินไข่แมลงศัตรูข้าว เช่น ไข่ หนอนกอ หนอนกระทู้ หนอนห่อใบข้าว ต๊กแตนหนวดยาวกินแมลงสิ่ง ไข่หนอนกอ เพลี้ยจักจั่น ตัวอ่อน เพลี้ยกระโดด มวนจิงโจ้น้ำกินหนอนกอ ผีเสื้อกลางคืน เพลี้ยกระโดด เพลี้ยจักจั่น มวนเขียวหญ้ากินไข่และตัวอ่อนเพลี้ย มดคันไฟ กินแมลงและไข่ของแมลงทุกชนิด แตนกินไข่ของเพลี้ยกระโดดและเพลี้ยจักจั่น แมงมุมเขียวยาวกินแมลงวัน ผีเสื้อ เพลี้ยจักจั่น แมงมุมใยกลมกินแมลงตัวเล็ก ๆ เช่น เพลี้ยกระโดด เพลี้ยจักจั่น และแมลงวันตัวเบียนกินไข่หนอนกอ ไข่หนอนกระทู ไข่แมลงห่า และดักแด้ผีเสื้อแมลงวันตาโตกินเพลี้ยกระโดด เพลี้ยจักจั่น

สัตว์ป่าดังกล่าวนี้ นอกจากจะให้ประโยชน์โดยตรงในการช่วยกำจัดศัตรูพืชแล้ว ยังส่งผลทางอ้อมช่วยลดปริมาณการใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช ซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อ สภาวะแวดล้อมได้อย่างมากด้วย

2.3.3 ทรัพยากรสัตว์ป่าช่วยผสมและกระจายพันธุ์พืช

1. ช่วยผสมเกสรดอกไม้ อาจเป็นการถ่ายละอองเกสรในพันธุ์เดียวกัน (self-pollination) หรือ ข้ามพันธุ์ (cross-pollination) ก็ได้ เช่น ผีเสื้อทุกชนิด ผึ้งหลวง ผึ้งโพรง ชันโรง แมลงงู แมลงวันดอกไม้ นกกินปลี นกกาฝาก นกแซงแซวหางบ่วง เป็นต้น

2. ช่วยกระจายเมล็ดพันธุ์พืช โดยเมื่อสัตว์กินผลไม้แล้วจะทิ้ง กาย หรือถ่ายมูลที่มีเมล็ดพันธุ์ดังกล่าวออกมาตามเส้นทางที่มันผ่านไป ทำให้เมล็ดพันธุ์เหล่านั้น สามารถแพร่กระจายไปงอก และเจริญเติบโตตามที่ต่างๆ ได้ สัตว์ป่าในกลุ่มนี้ได้แก่ ลิง ชะนี หมี กวาง ช้าง เก้ง ค่างควา รวมทั้งนกที่กินเมล็ดพืชเป็นอาหาร เช่น นกกะลิง นก ไชยเทศ นกหัวว่า นกแก้ว นกเงือก นกเขา นกขุนทอง นกคุ้ม นกหลุมพูน นกกาฮัง นกเขี้ยว คราม นกตั้งล้อ นกไฟ เป็นต้น

สัตว์ป่าเหล่านี้ นอกจากจะช่วยขยายพันธุ์พืชแล้ว ยังถือเป็นปัจจัยสำคัญ ที่ทำให้เกิดพันธุ์ใหม่ๆ ขึ้น ได้จากการถ่ายละอองเกสรข้ามพันธุ์ รวมทั้งทำหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นแรงงานธรรมชาติ ที่ช่วยปลูกป่าได้อย่างดีอีกด้วย

2.3.4 ทรัพยากรสัตว์ป่าช่วยกำจัดสิ่งปฏิกูลและบำรุงดิน

มีสัตว์ป่าหลายชนิดชอบกินซากสัตว์เป็นอาหาร อันเป็นการช่วยให้การถ่ายทอดพลังงานในระบบนิเวศเกิดได้รวดเร็วยิ่งขึ้น สัตว์ในกลุ่มนี้ ได้แก่ พญาแร้ง อีแร้งเทาหลังขาว อีแร้งดำหิมาลัย อีแร้งปากเรียว อีแร้งสีน้ำตาล เขี้ยวแดง เขี้ยวดำ เขี้ยวปากใหญ่หัวเทา อีกา นกอินทรีสีน้ำตาล นกตะกราม เขี้ยว ตะกวด เหาช้าง หนอน แมลงวัน ปลาบางชนิด เป็นต้น นอกจากนี้สัตว์ที่อาศัยอยู่ในดิน เช่น ไส้เดือนดิน หนูนา หนูพุก ตุ่น และแย่งยังช่วยทำให้ดินร่วนซุย มีโครงสร้างที่ไม่ แน่นทึบ ทำให้การระบายน้ำและถ่ายเทอากาศเกิดได้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งทำให้อินทรีย์วัตถุ หรือมูลสัตว์ที่อยู่บริเวณผิวดินสามารถเคลื่อนย้ายและกระจายลงสู่ใต้ดินได้สะดวกอันจะเป็นประโยชน์ต่อการเจริญเติบโตของพืชต่อไป

2.3.5 ใช้สัตว์ป่าให้เป็นแรงงานและใช้เป็นพาหนะ

สัตว์ป่าที่ได้ช่วยมนุษย์ทำงานได้แก่ โคและกระบือใช้ไถนา นวดข้างและลากเกวียน ช้างใช้ลากซุง อูฐใช้บรรทุกสัมภาระในการเดิน ทางไกล สุนัขใช้เฝ้าบ้านหรือจับขโมย ลิงใช้เก็บมะพร้าวหรือแสดงละครลิง นกพิราบใช้ ส่งข่าวสาร เป็นต้น นอกจากนี้มนุษย์ยังเดินทางโดยใช้สัตว์ป่าหลายชนิดเป็นพาหนะ เช่น ช้าง ม้า อูฐ ลา ล่อ โคน กระบือ เป็นต้น

2.3.6 ทรัพยากรสัตว์ป่าช่วยเพิ่มความงามให้กับธรรมชาติทรัพยากร

สัตว์ป่าแต่ละชนิดจะมีคุณลักษณะ เฉพาะที่น่าสนใจ เช่น มีรูปร่างหน้าตารวมทั้งการเคลื่อนไหวที่น่าดู เสียงร้องที่ไพเราะ สี ของขนหรือผิวหนังที่สวยงาม อันจะเป็นเครื่องแต่งแต้มธรรมชาติให้มีชีวิตชีวา มากขึ้น ก่อให้เกิดผลดีด้านจิตใจแก่ผู้พบเห็นทำให้เพลิดเพลินและช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดได้ ปัจจุบันได้ส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวในสวนสัตว์ต่างๆ ศูนย์ศึกษาธรรมชาติ อุทยานสัตว์ป่า อุทยานแห่งชาติ พิพิธภัณฑสถานสัตว์ หรือฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์ป่ามากขึ้น แต่ การเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ เหล่านี้ ควรจะเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (EcoTourism) ด้วย นอกจากนี้สัตว์ป่ายังเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญของมนุษย์ ในการศึกษา และวิจัยในวิทยาการด้านต่างๆ เช่น ชีววิทยา สัตววิทยา นิเวศวิทยา พฤติกรรมศาสตร์ อนุรักษ์วิทยา ธรรมชาติวิทยา ภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ประมง จิตวิทยา การศึกษา เป็นต้น

2.3.7 สัตว์ป่าก่อให้เกิดอาชีพและรายได้

อาชีพที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ป่าได้แก่ การล่าสัตว์ การท่องเที่ยว การซื้อขายสัตว์ป่าเพื่อนำมาเลี้ยงดูเองหรือทำกิจการสวนสัตว์ การค้าขาย สัตว์ป่าและผลิตภัณฑ์ ได้แก่

1. เนื้อสัตว์ใช้เป็นอาหาร เช่น เนื้อเค็ม เนื้อย่าง เนื้อป่น กุ้งแห้ง ปลากระป๋อง ปลากรอบ ปลาหย่าง ปลารมควัน ปลาเค็ม น้ำปลา กะปิ เป็นต้น
2. ขนและหน้าสัตว์ ใช้ทำเครื่องใช้และเครื่องนุ่งห่ม เช่น กระเป๋า หมวก รองเท้า เข็มขัด ผ้าขนสัตว์ ผ้าหนังสัตว์ พวงกุญแจ เป็นต้น
3. รัง เช่น รังนกนางแอ่นใช้เป็นอาหาร รังผึ้งใช้ทำผึ้งหรือสีผึ้ง เทียนไข น้ำมันชักเงา น้ำมันหล่อลื่น เป็นต้น
4. ขี้ครั่ง ซึ่งได้มาจากเพลี้ยหอยชนิด *Laccifer lacca* ในวงศ์ *lacciferidae* ใช้ทำครั่ง ประทับตรา น้ำมันชักเงา น้ำมันผสมสี แผ่นเสียง อุปกรณ์ไฟฟ้าต่างๆ เป็นต้น
5. อวัยวะต่างๆ เช่น หัวกระโหลก เขา งา เขี้ยว เล็บ กระดุก จะงอยปาก กระดอง ก้างปลา ปีกแมลง เปลือกหอย เป็นต้น ใช้ทำเครื่องใช้และเครื่องประดับ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่า เนื้อ เลือด เขา อังคิน นอ กระดอง กระดุก ดี หาง น้ำมันสัตว์ อวัยวะเพศของสัตว์เพศผู้บางชนิด อาจใช้เป็นยา รักษาโรค ยาชูกำลัง หรือยาอายุวัฒนะได้ด้วย แต่ในปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้ได้ลดน้อยลงเนื่องจากการสังเคราะห์ยา ซึ่งมีสรรพคุณเท่าเทียมกันและสามารถใช้ทดแทนกันได้ นอกจากนี้สัตว์ป่าทุกตัวยังได้รับ ความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ด้วย

2.3.8 ทรัพยากรสัตว์ป่าให้ผลประโยชน์ด้านการเมือง

ในปัจจุบันประเทศต่างๆทั่วโลกนิยมใช้สัตว์ป่าเป็นสื่อกลางในการกระชับสัมพันธไมตรีต่อกัน โดยอาจมอบให้เป็นของขวัญ หรือแลกเปลี่ยนสัตว์ป่าซึ่งกันและกันก็ได้

2.3.9 ทรัพยากรสัตว์ป่าช่วยใช้พื้นที่ว่างเปล่าให้เป็นประโยชน์

เนื่องจากสัตว์ป่าจะถือกำเนิด เจริญเติบโต และอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าไม้ แหล่งน้ำ หรือในอากาศ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มนุษย์ไม่ได้ใช้ อาศัยหรือใช้ประโยชน์แต่อย่างใด และเมื่อสัตว์ป่าเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ก็ได้ก่อให้เกิด ประโยชน์มากมายดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

2.4 แนวความคิดเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

จากสภาพปัญหาความเสื่อมโทรมลงของทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพการสูญเสียความสมดุลของสภาพแวดล้อมของประเทศที่ได้เกิดขึ้นมาเนื่องจากผลการกระทำโดยตรง และผลกระทบจากกิจกรรมประเภทต่างๆ ของมนุษย์จนกระทั่งก่อให้เกิดผลเสียในประการต่างๆตามมาดังนั้นการที่ได้ทำการศึกษาถึงแนวทางในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งในการรักษาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในประเทศเอาไว้ให้คงอยู่ต่อไป²³

ทรัพยากรธรรมชาติ (Nature Resource) หมายความว่าถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเอง ตามธรรมชาติมีประโยชน์และสามารถที่จะตอบสนองความต้องการของมนุษย์ หรือว่ามนุษย์สามารถที่จะนำเอามาใช้ประโยชน์ได้²⁴

ทรัพยากรธรรมชาตินั้นสามารถที่จะจำแนกออกได้เป็น 2 ประเภทก็คือ²⁵

1. ทรัพยากรธรรมชาติประเภทที่ใช้แล้วไม่หมดเปลือง หรือสูญหายไป (Non Exhausting Natural Resource) ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติประเภทที่หากว่ามนุษย์ได้นำเอามาใช้แล้ว ธรรมชาติก็จะสร้างขึ้นมามาทดแทนได้ใหม่เสมอไม่มีวันหมดไป ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติประเภทนี้จะมีค่าสำคัญเป็นอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตของมนุษย์ อาทิเช่น อากาศ น้ำ แสงอาทิตย์ เป็นต้น

2. ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดสิ้นไปเลย (Exhaustible Natural Resource) ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติประเภทที่หากเมื่อนำเอามาใช้ประโยชน์แล้ว จะไม่สามารถที่จะสร้างขึ้นใหม่เพื่อทดแทนได้เลย อาทิเช่น แร่ธาตุ น้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ เป็นต้น

เมื่อได้ทำการพิจารณาจากความหมาย และประเภทของทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าว

²³ อรรถพร เนาว์ประโคน. (2545). *มาตรการทางกฎหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าในประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 23.

²⁴ สุรกี โรจน์อารยานนท์. (2530). *สภาวะแวดล้อมของเรา*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 7.

²⁵ เกษม จันทร์แก้ว. (2529). *วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ : อักษรสยามการพิมพ์. หน้า 7-8.

แล้ว จะพบว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่หากมนุษย์ได้นำเอามาใช้ประโยชน์จนหมดสิ้นไป หรือว่าปล่อยให้ถูกทำลายลงไปจากสาเหตุในประการต่างๆ แล้วมนุษย์เองก็จะไม่สามารถที่จะสร้างขึ้นมาทดแทนได้ด้วยตนเองทั้งนี้เพราะ ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เองตามธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ หลายๆ ประเภทนั้น ถ้าหากมนุษย์ได้นำเอามาใช้ประโยชน์จนหมดสิ้นไปแล้วธรรมชาติ ก็จะไม่สามารถจะสร้างขึ้นมาใหม่ทดแทนได้หรือถ้าหากว่าจะสร้างขึ้นมาใหม่ทดแทนก็ จะต้องใช้ระยะเวลาานานมาก ดังนั้นถ้าหากมนุษย์ได้ใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่มีข้อจำกัดแล้ว ก็จะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่เคยมีอยู่หมดลงไปได้จนกระทั่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อวิถีทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์เองอย่างที่ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่มนุษย์จะต้องหาแนวทางในการใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความคุ้มค่าและมีประโยชน์มากที่สุดซึ่งจะต้องไม่เป็นการ ทำลายทรัพยากรธรรมชาติโดยไม่จำเป็นและในขณะเดียวกันก็จะต้องมีการกำหนดมาตรการในด้านการสงวนรักษาทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นเอาไว้อีกด้วย ดังนั้น จึงทำให้เกิดมีแนวความคิดในเรื่องของการอนุรักษ์ (Conservation) และการพิทักษ์ (Preservation) ทรัพยากรธรรมชาติขึ้นมา

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินั้น มีความหมายถึง การที่รู้จักใช้ สอยทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนจำนวน มากที่สุดอย่างทั่วถึงกันและเป็นการใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติได้ในเวลานานมากที่สุด อย่างต่อเนื่อง โดยให้มีการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติจากการบริโภคที่เปล่าประโยชน์ ให้น้อยที่สุด

ส่วนการพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึงการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติไม่ให้ถูกทำลายลงไปด้วยสาเหตุในประการต่างๆ โดยมุ่งที่จะรักษา สภาพตามธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาตินั้นเอาไว้ให้เหมือนเดิม ซึ่งกระบวนการ ในการพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินี้ จะมีความเข้มงวดและมุ่งที่จะจำกัดการเข้าไปใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายขึ้นพร้อมทั้งยังเร่ง รัดให้มีการแก้ไขปัญหาการถูกทำลายลงไปของทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดจากสาเหตุประการต่าง ๆ อีกด้วย²⁶

ซึ่งกระบวนการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญที่สุดก็คือจะต้องคำนึงถึงกระบวนการวิธีในการจัดการ และการอนุรักษ์ที่เป็นระบบ โดยจะ ต้องไม่ใช้วิธีการในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแต่เพียงประเภทใดประเภทหนึ่ง ทั้งนี้ก็เพราะสภาพแวดล้อมทุกอย่างตามธรรมชาติจะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและเป็นระบบโดยไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ซึ่งก็ รวมไปถึงถึงมนุษย์ที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบธรรมชาติ เช่นกัน ดังนั้นถ้าหากเกิดความเสียหายต่อสภาพแวดล้อมหรือเกิดความเสื่อม โทรมลงของ

²⁶ เชา บุญคำ. (2537). *การอนุรักษ์กับการพัฒนา*. จุลสารสภาวะแวดล้อม 13. หน้า 4.

ทรัพยากรธรรมชาติ ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตทุกอย่างในระบบธรรมชาติต้องได้รับความเดือดร้อนโดยทั่วกัน ดังนั้นกระบวนการในการจัดการสิ่งแวดล้อมการพิทักษ์รักษาตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จึงเป็นคำตอบที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างสงบสุข และสอดคล้องกับกลไกของธรรมชาตินั่นเอง

2.4.1 หลักการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่า

การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ หรือวิกฤตการณ์ธรรมชาติ ที่เกิดขึ้น บ่อยครั้งในช่วงหลายปีที่ผ่านมาทำให้คนในสังคมเกิดตื่นตัวมากขึ้นในการที่จะอนุรักษ์ ทรัพยากรต่างๆ ไว้ ไม่ว่าจะเป็น ดิน น้ำ แร่ธาตุ ป่าไม้ สัตว์ป่า เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สัตว์ป่าหลายชนิดได้สูญพันธุ์ไปแล้ว ส่วนที่เหลืออยู่ก็กำลังถูกกระแสนิยม เจริญของสังคมคุกคามจนเกือบจะต้องสูญพันธุ์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น เพื่อให้ ความสมดุลทางธรรมชาติยังคงอยู่ต่อไป จำเป็นที่เราจะต้องช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าไว้อย่างจริงจังโดยเร่งด่วน ในการอนุรักษ์สัตว์ป่าควรคำนึงถึงหลักการสำคัญดังต่อไปนี้²⁷

1. การป้องกัน หมายถึง การกระทำทั้งทางตรงและทางอ้อมในอันที่จะป้องกัน คุ้มครอง ระวังหรือยุติปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับชีวิตของสัตว์ป่า เช่น ปัญหา การล่าและลักลอบค้าสัตว์ป่า รวมไปถึงการบุกรุกหรือทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยแหล่ง หลบภัยและแหล่งอาหารของสัตว์ป่าด้วย ดังนั้น การอนุรักษ์สัตว์ป่าโดยการป้องกันนี้ อาจกระทำได้โดยการรณรงค์เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าอย่างจริงจัง และปลูกฝังการให้ความรักความเมตตาต่อ สัตว์ป่าอย่างถูกวิธีด้วย

2. การค้นคว้าวิจัย หมายถึง การแสวงหาความรู้เกี่ยวกับสัตว์ป่า อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการเพื่อนำมาใช้ส่งเสริมและสนับสนุนการแก้ปัญหาและการอนุรักษ์สัตว์ป่า ได้แก่ การวิจัยทางวิชาการเพื่อเพาะพันธุ์สัตว์ป่า การอนุรักษ์และปรับปรุงแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า การศึกษาพฤติกรรมด้านต่างๆ ของสัตว์ป่า รวมทั้ง การปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมด้วย เป็นต้น

3. การนำสัตว์ป่ามาใช้ประโยชน์ หมายถึง การรู้จักใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่าให้เหมาะสม และคุ้มค่าตามหลักการอนุรักษ์สัตว์ป่า โดยการใช้สัตว์ป่าให้ เกิดประโยชน์ต่อสังคมมนุษย์มากที่สุด นานที่สุด แต่สูญเสียน้อยที่สุดจึง จะต้องคำนึงถึงการควบคุมจำนวนของสัตว์ป่ามิให้ลดน้อยลงจนเป็นอันตรายต่อการ ขยายพันธุ์หรือทำให้เสียสมดุลของระบบนิเวศได้ดังนั้น สัตว์ป่าที่จะนำมาใช้ประโยชน์ ได้ต้องเป็นสัตว์ป่าชนิดที่สามารถขยายพันธุ์ได้ง่ายหรือมีจำนวนมากพอเพื่อลดความเสี่ยงที่จะสูญพันธุ์ อันจะทำให้การใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่าเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

²⁷ อรรถธรณ เนาว่าประโคน. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 23. หน้า 26.

2.4.2 วิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่า

การอนุรักษ์สัตว์ป่าสามารถกระทำได้หลายวิธีแต่จะใช้วิธีใดนั้นขึ้น อยู่กับความเหมาะสมของ สถานการณ์ของสัตว์ป่าหรือขีดความสามารถของการนำไป ใช้ในขณะนั้นด้วยซึ่ง โดยทั่วไปแล้วเราสามารถแบ่งวิธีการอนุรักษ์สัตว์ป่าได้ 2 แนวทาง ใหญ่ๆ คือ

1. วิธีการอนุรักษ์สัตว์ป่าโดยตรง เป็นวิธีการปฏิบัติที่มีผลต่อการ คุ้มครองสัตว์ป่าโดยตรง ซึ่งวิธีการปฏิบัติกระทำได้หลายรูปแบบ ดังต่อไปนี้²⁸

(1) การอภิบาลรักษาสัตว์ป่าที่เจ็บป่วย หรือกำลังถูกล่าอย่าง หนักเพื่อคุ้มครองป้องกัน มิให้สูญพันธุ์ เช่น การนำสัตว์ป่าที่เจ็บป่วยหรือบาดเจ็บมาดูแลรักษา เมื่อสัตว์นั้นแข็งแรงหายดีแล้ว ก็ปล่อยกลับสู่ธรรมชาติต่อไป

(2) การเพาะพันธุ์เพิ่ม เป็นวิธีการขยายพันธุ์สัตว์ป่าให้มีมากขึ้น เพื่อป้องกันการสูญพันธุ์ โดยเฉพาะสัตว์ป่าที่อยู่ในสถานะที่ใกล้สูญพันธุ์หรือเป็น สัตว์ป่าหายากจะต้องรีบดำเนินการ การ นำพ่อและแม่พันธุ์ที่มีความสมบูรณ์มาจัดให้อยู่ใน สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเพื่อการผสมพันธุ์ เมื่อ ได้ลูกอ่อนก็เลี้ยงดูจนแข็งแรงแล้ว จึงนำไปปล่อยคืนกลับสู่ธรรมชาติ ซึ่งในปัจจุบัน (พ.ศ.2539) กรมป่าไม้และกรมประมงสามารถดำเนินการเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าได้หลายชนิด ได้แก่ เนื้อทราย กวาง ละมั่ง เก้ง ละอง ไก่ฟ้า เป็ดป่า ไก่ป่า นกกระเรียน นกยูง นกหัว จระเข้ ภูเหลือม ภูหลาม เต่าตนุ เต่าทะเล ปลาบึก ปลายี่สก เป็นต้น

(3) การถนอมรักษาแหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งหลบภัยและแหล่ง อาหารของสัตว์ป่า เช่น ป่าไม้ พุ่มหญ้า แหล่งน้ำ อากาศและดิน ให้อยู่ในสภาพ สมบูรณ์เหมาะสมกับการเป็นที่อยู่อาศัยหรือ ขยายพันธุ์ของสัตว์ป่าได้ตามธรรมชาติ

(4) การควบคุมจำนวนสัตว์ป่าให้อยู่ในภาวะที่เหมาะสมเพื่อคุ้มครองสัตว์ป่ามิให้ลด จำนวนลงจนไม่สามารถขยายพันธุ์ได้ โดยการควบคุมการค้าจาก มนุษย์ การล่าโดยสัตว์ผู้ล่าหรือ สัตว์ที่กินเนื้อสัตว์อื่นเป็นอาหาร

(5) การไม่บริโภคสัตว์ป่าประชาชนทุกคนจะต้องให้ความร่วมมือกันในการอนุรักษ์ สัตว์ป่าด้วยการงดบริโภคสัตว์ป่าชนิดที่อยู่ในภาวะใกล้สูญพันธุ์ หายากหรือไม่แน่ใจว่าสัตว์ป่า เหล่านั้นถูกล่ามาโดยถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ รวมทั้ง ลดการบริโภคเนื้อสัตว์ที่มากเกินความ ต้องการที่แท้จริงของร่างกายลงด้วย ก็จะช่วยให้ สัตว์ป่าถูกล่าลดลงได้เช่นกัน

(6) การปราบปรามการค้าลักลอบ ล่า ค้ำ หรือบริโภคสัตว์ป่าโดยผิดกฎหมายอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง เพื่อป้องกันหรือยับยั้งการทำลายชีวิตสัตว์ป่า ซึ่งจะช่วยให้สามารถอนุรักษ์สัตว์ป่าไว้

(7) การกำหนดพื้นที่เป็นเขตคุ้มครองสัตว์ป่า เช่น เขตรักษา พันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่า

²⁸ อรรถรรณ เนาว์ประโคน. เรื่องเดียวกัน. หน้า 29.

สัตว์ป่า เขตอภัยทาน สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน ป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อป้องกันการบุกรุกทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยแหล่งหลบภัยและแหล่งอาหารของสัตว์ป่าซึ่งจะช่วยให้อภัยทานสามารถขยายพันธุ์ตามธรรมชาติต่อไปได้

(8) การจัดตั้งด่านตรวจสัตว์ป่าให้เพียงพอ และให้มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพตลอดเวลาเพื่อป้องกันการลักลอบล่า ทำอันตราย ค้ำ หรือเคลื่อนย้ายสัตว์ป่าออกจากแหล่งที่อยู่อาศัยหรือถิ่นกำเนิด

(9) การอพยพสัตว์ป่า เพื่อช่วยชีวิตสัตว์ป่าให้รอดพ้นจากภัยที่กำลังเผชิญอยู่หรือกำลังจะถึง ดังที่กองทุนอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมป่าไม้ ดำเนินโครงการ อพยพสัตว์ป่าครั้งแรกในประเทศไทยที่เขื่อนเชี่ยวหลาน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมี นายสืบ นาคะเสถียร เป็นหัวหน้าโครงการฯ ซึ่งนายวันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ ได้กล่าวว่า โครงการดังกล่าวสามารถช่วยชีวิตสัตว์ป่าตั้งแต่ เดือนมิถุนายน 2528 พฤศจิกายน 2529 ได้จำนวน 1,149 ตัว เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม 490 ตัว สัตว์เลื้อยคลาน 642 ตัว และสัตว์ปีก 17 ตัว สัตว์เหล่านี้ ได้แก่ เลียงผา เสือลายเมฆ เก้ง กระจงควาย ค่าง แวนดิงไต ลิงกัง ลิงลม ชะนีมือขาว อีเห็นข้างลาย เม่นหางพวง หมิวขอ พญากระรอกดำ ไก่ป่า นกกางเขนดง ตะกวด เต่าจ๊กกร กิ้งก่าบิน งูเหลือม งูจงอาง เป็นต้น

2. วิธีการอนุรักษ์สัตว์ป่าทางอ้อม เป็นวิธีการปฏิบัติที่มีผลในการอนุรักษ์สัตว์ป่าที่ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกๆ ฝ่ายในสังคม ทั้งภาครัฐ เอกชน และ ประชาชน โดยวิธีการปฏิบัติได้หลากหลายวิธี ดังนี้²⁹

(1) การให้การศึกษา เรื่องการอนุรักษ์สัตว์ป่าแก่ประชาชน ทั่วไป ทุกเพศทุกวัยและทุกสาขาอาชีพทั้งในระบบและนอกระบบ โรงเรียนการที่จะให้ เยาวชนและประชาชนทั่วไปได้รับความรู้ ความเข้าใจ จนเกิดความตระหนักในคุณค่า และความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นจำเป็นต้องมีการเสริมสร้าง และสอดแทรกความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมในกิจกรรมต่างๆ ตามความเหมาะสมการศึกษา ธรรมชาติก็นับเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญและได้รับความสนใจจากเยาวชนและ ประชาชนทั่วไป เนื่องจากการเดินศึกษาธรรมชาติทำให้มีโอกาสสัมผัสสภาพแวดล้อม ธรรมชาติที่แท้จริง ซึ่งมีความสวยงามสลับซับซ้อนทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่อง ความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งตลอดจนเป็นการออกกำลังกายเพื่อให้มีสุขภาพแข็งแรงอีกด้วย การศึกษาธรรมชาติจะได้ผลมากขึ้นน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับข้อกำหนดเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติตลอดจนการสื่อความหมายธรรมชาติที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่มีอยู่อย่างเป็นระบบและถูกต้อง

(2) การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ข่าวสาร ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสัตว์ป่าและการ

²⁹ อรวรรณ เนาว่าระโคณ. เรื่องเดียวกัน. หน้า 32.

อนุรักษ์ผู้สาธารณชนหรือบุคคลทั่วไป เพื่อให้รู้ เข้าใจและเห็นคุณค่าถึงความจำเป็นที่จะต้องช่วยกันอนุรักษ์สัตว์ป่าให้คงอยู่ตลอดไป ซึ่งเป็นหน้าที่ของ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมป่าไม้ กรมพัฒนาที่ดิน กรมประมง กรมส่งเสริม คุณภาพสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมมลพิษ รวมทั้ง สื่อมวลชนทุกแขนงไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ หรือสิ่งพิมพ์ต่างๆ นอกจากนี้ประชาชนก็ยังสามารรถ ช่วยกันกระจายข่าวสารข้อมูลและความรู้ด้านการอนุรักษ์สัตว์ป่า ถึงกัน ได้อีกด้วย

(3) การส่งเสริมให้ค้นคว้าและวิจัยเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับสัตว์ป่า เช่น นิเวศวิทยาของ แหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งอาหารและแหล่งน้ำ พฤติกรรมการหา อาหาร การผสมพันธุ์ การทำรัง การวางไข่ การออกลูก การเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าหรือ สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวกับสัตว์ป่า เป็นต้น เพื่อนำ ความรู้ที่ได้มาใช้ประโยชน์ในการอนุรักษ์สัตว์ป่าต่อไป อาจทำได้โดยการจัดตั้งสถานีวิจัยสัตว์ป่า สถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ การให้ทุนอุดหนุนการวิจัยเกี่ยวกับสัตว์ป่า หรือสถาบันวิจัยสัตว์ป่า เป็นต้น

(4) การให้บุคคลที่มีความสนใจหรือเห็นคุณค่า และความจำเป็นของการอนุรักษ์สัตว์ ป่ามาร่วมกันฝึกกำลังทั้งทางด้านกำลังกาย กำลังใจ กำลังความคิด และทุนทรัพย์จัดตั้งเป็นกลุ่ม ชมรม มูลนิธิ สมาคม หรือกองทุนเพื่อส่งเสริม การอนุรักษ์สัตว์ป่า เช่น กลุ่มอนุรักษ์กุฎจังหวัด สงขลา กลุ่มฮักเมืองน่าน ชมรมคนก กรุงเทพมหานคร ชมรมอนุรักษ์และเลี้ยงกวางแห่งประเทศไทย มูลนิธิช่วยชีวิตสัตว์ป่าแห่งประเทศไทย มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร มูลนิธิเพื่อนช้าง มูลนิธิโลกสีเขียว มูลนิธิส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติ และ คุ้มครองสิ่งแวดล้อม สมาคมนิยมไพร สมาคมอนุรักษ์นกและธรรมชาติแห่งประเทศไทย สมาคม อนุรักษ์ไก่อฟ้า สมาคมเพื่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม กองทุนชุมชน รักป่า เป็นต้น

(5) การดำเนินการอนุรักษ์ป่าไม้ แหล่งน้ำ ดิน และอากาศ ให้อยู่ในสภาพที่ใช้เป็น แหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งหลบภัยและแหล่งอาหารของสัตว์ได้เป็น อย่างดีรวมทั้งป้องกันการเกิดไฟ ไหม้ป่าด้วย

(6) การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับสัตว์ป่าให้ มีความรู้ความเข้าใจใน การอนุรักษ์สัตว์ป่าอย่างถูกต้องเพื่อให้สามารถปฏิบัติการคุ้มครองสัตว์ป่าได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และทันต่อเหตุการณ์ รวมทั้งจัดให้มีการฝึกอบรม ครู อาจารย์ ผู้นำชุมชน ผู้นำครอบครัว นิสิต นักศึกษา นักเรียน รวมทั้งประชาชนผู้ สนใจทั่วไป เพื่อให้เป็นกำลังช่วยสนับสนุนการอนุรักษ์สัตว์ ป่าให้ทั่วถึงด้วย

(7) การส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทและมี ส่วนร่วมในการจัดการ ดูแลรักษาสัตว์ป่าให้มากขึ้น เพื่อให้เห็นความสำคัญของสัตว์ป่า และเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของด้วย ทำให้เกิดความร่วมมือในการดูแลรักษาสัตว์ป่าใน ท้องถิ่นของตนมากขึ้น ซึ่งอาจดำเนินการ โดย

จัดตั้งกลุ่ม ชมรม มูลนิธิ สมาคมหรือ กองทุน เป็นต้น รวมทั้งร่วมมือกันวางกฎเกณฑ์หรือสัญญาประชาคมเพื่อคุ้มครองและ อนุรักษ์สัตว์ป่าด้วย

(8) การออกกฎหมายและปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองสัตว์ป่าให้ ทันสมัยรัดกุมรวมทั้ง มีบทลงโทษที่เหมาะสมเพื่อให้สามารถคุ้มครองและสงวนรักษาสัตว์ป่าไว้ได้อย่างจริงจัง

(9) การจัดตั้งกิจกรรม เพื่อหารายได้มาใช้สนับสนุนการอนุรักษ์สัตว์ป่า เช่น นำรายได้ มาซื้ออาหารเลี้ยงสัตว์ป่า ให้ทุนอุดหนุนการค้นคว้าวิจัย สัตว์ป่า จัดตั้งกองทุนช่วยชีวิตสัตว์ป่าหรือ จัดตั้งโรงพยาบาลสัตว์ เป็นต้น

(10) การสำรวจ ตรวจจับ และทำบัญชีสัตว์ป่าอยู่เสมอ เพื่อติดตามสถานการณ์ของ สัตว์ป่าและนำข้อมูลที่ได้มาใช้วางแผนหรือจัดการอนุรักษ์ สัตว์ป่าได้อย่างถูกต้องเหมาะสมทัน เหตุการณ์และเกิดผลดีมากที่สุด

(11) การจัดตั้งหน่วยงานส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่า ที่ใช้เป็น แหล่งนันทนาการของ ประชาชนได้ด้วย เช่น สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์สัตว์ศูนย์ศึกษา ธรรมชาติและสัตว์ป่า อุทยานมัจฉา เป็น ต้น โดยมุ่งหวังให้สถานที่เหล่านี้เป็นแหล่ง เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสัตว์ป่าสู่ประชาชน และ นักท่องเที่ยวรวมทั้งเป็นแหล่งให้ ความสุขความเพลิดเพลินและสามารถปลูกฝังให้มีความรักความ เมตตาต่อสัตว์ทำให้เห็นความสำคัญและคุณค่าของสัตว์ป่าอันจะนำมาซึ่งความร่วมมือในการ อนุรักษ์สัตว์ป่าสืบไป

(12) การแสดงความไม่เห็นด้วยรังเกียจหรือต่อต้านการลักลอบล่า ค้า ครอบครองหรือ บริโภคสัตว์ป่าและผลิตภัณฑ์โดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ตาม สิทธิและหน้าที่ของแต่ละบุคคลที่พึง จะกระทำได้โดยไม่ขัดต่อกฎหมายเพื่อให้บุคคลที่ กระทำการดังกล่าวได้ยุติการกระทำอันเป็น อันตรายหรือทำลายสัตว์ป่าและเห็นความ สำคัญของการอนุรักษ์สัตว์ป่าให้คงอยู่ต่อไปด้วย

(13) การร่วมมือกันระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการ อนุรักษ์สัตว์ป่า ทั้งทาง ภาครัฐและเอกชน ซึ่งจะต้องให้ความร่วมมือประสานงานกัน อย่างจริงจังและต่อเนื่องรวมทั้งมีการ ชักซ้อมหรือฝึกปฏิบัติการร่วมเพื่อให้การดำเนิน การคุ้มครองสัตว์ป่าเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และทันต่อเหตุการณ์ตลอดเวลา

(14) การจัดให้มีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environment impact Assessment EIA) เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกใช้ไปอย่าง ขาดหลักการและด้วยความโลภ จนทำให้อัตราการลดลงของทรัพยากรเป็นไปอย่าง รวดเร็วจนธรรมชาติไม่สามารถช่วยตัวเองได้ทัน อีกทั้ง ก่อให้เกิดมลภาวะสิ่งแวดล้อม ตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นถูก มนุษย์ใช้ไปโดย ปราศจากการประเมินผลกระทบหรือขาดการคาดคะเนผลเสียที่จะตามมาก่อนที่จะ ตัดสินใจดำเนินการใช้ทรัพยากรธรรมชาตินั้นๆ นักวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมมี ความเชื่อว่าถ้าไม่มี

การตื่นตัวทำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในอดีตแล้วมลภาวะ สิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในปัจจุบันก็อาจมีน้อยกว่านี้ หรือแทบไม่มีเลยก็เป็นไปได้ เพราะในหลักการนั้น การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจะวางแผนแก้ไขผลกระทบที่จะเกิดขึ้นไว้ให้ด้วย

2.5 ทฤษฎีเรื่องการใช้อำนาจของรัฐ (Police Power Theory)

การที่มนุษย์ได้เข้ามาดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นสังคมนั้น มนุษย์ทุกคนต่างก็ต้องยอมที่จะสละสิทธิเสรีภาพตามที่มีในธรรมชาติของตนให้กับผู้ที่จะมาทำหน้าที่ ปกครองทั้งนี้ก็เพื่อที่จะทำให้มนุษย์ในสังคมสามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข และมีความสงบเกิดขึ้นในสังคมการมอบอำนาจในลักษณะนี้เรียกว่า “Pactum Subjection” อันหมายถึงความถึงสัญญา หรือข้อตกลงที่ประชาชนอยู่ภายใต้ปกครองได้ มอบอำนาจที่ตนเองมีอยู่ให้แก่ผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองและรัฐในฐานะของผู้ที่ทำหน้าที่ ปกครองก็ต้องใช้อำนาจที่ตนมีอยู่นั้นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเป็นหลักซึ่งจะตรงกับหลักการของทฤษฎีสัญญาประชาคม (Theory of Social Contract) ของรุสโซ (Jean Jacques Reusseau)³⁰ นั่นเอง

รัฐในฐานะผู้ปกครอง ย่อมมีอำนาจหน้าที่โดยชอบธรรม ในการที่จะใช้อำนาจปกครองเพื่อสร้างความสงบสุขให้กับสังคมและประชาชนโดยส่วนรวมและมี ข้อยกเว้นที่ไม่ใช้อำนาจปกครองในลักษณะที่เป็นการจำกัดหรือรีดถอนสิทธิเสรีภาพ อันจะพึงมีได้ของประชาชนคนใด ๆ ยกเว้นแต่จะเป็นไปเพื่อการรักษาความสงบ เรียบร้อยหรือการรักษาผลประโยชน์ของสาธารณะเท่านั้น ดังนั้นการที่รัฐจะสามารถเข้าไปแทรกแซงการดำเนินชีวิตของประชาชนในสังคมได้ ก็เพียงเพื่อวัตถุประสงค์ในการแก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรมและลดความไม่เท่าเทียมในสังคมการป้องกันและปราบปรามสิ่งที่จะอาจจะเป็นอุปสรรคต่อความสงบสุขของประชาชนเท่านั้น โดยรัฐจะต้องดำเนินการออกกฎหมายฉบับต่าง ๆ มาบังคับใช้เพื่อการคุ้มครองประโยชน์ของสาธารณชน และนั่นก็คือการใช้อำนาจรัฐในการควบคุมสังคมอันจะเป็นที่มาของทฤษฎีการใช้อำนาจรัฐ (Police Power Theory) โดยที่รัฐในฐานะเป็นตัวแทนของสังคม ที่จะทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดถึงสิ่งที่จะเป็นประโยชน์ของสาธารณชนและรัฐก็จะใช้อำนาจบังคับทางการเมืองแก่สมาชิกในสังคม ด้วยการบัญญัติกฎหมายฉบับต่าง ๆ ออกมาใช้ บังคับเพื่อเข้าไปแทรกแซงและครอบงำวิถีชีวิตของประชาชน

³⁰ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2536). *กฎหมายมหาชน: วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะ ของกฎหมายมหาชนยุคต่าง ๆ*. กรุงเทพฯ ฯ: นิติธรรม. หน้า 46-51.

ในสังคมได้อย่างกว้างขวาง³¹ นอกจากนี้รัฐก็ยังได้สร้างกลไกของรัฐเพื่อที่จะสามารถบังคับการให้ เป็นไปตามกฎหมายทั้งนี้ก็เพื่อให้กระบวนการการดูแลสุขภาพความสงบเรียบร้อยของสังคม ได้มี ประสิทธิภาพมากที่สุดนั่นเอง

โดยการใช้อำนาจรัฐในระยะแรกนั้นได้ถูกจำกัดเพียงเพื่อการรักษาความสงบเรียบร้อย ภายในสังคม การรักษาความปลอดภัยและความมั่นคงของรัฐ ตลอดจนการอำนวยความสะดวก ให้แก่สมาชิกภายในรัฐเท่านั้น แต่ในเวลาต่อมาเมื่อสภาพสังคม และการดำรงชีวิตอยู่ของประชาชน มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทำให้รัฐต้องมีการกิจกรรมมากขึ้นและจำเป็นที่จะต้องเข้าไป แทรกแซงในวิถีชีวิตของประชาชนใน ด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น ดังนั้นรัฐใน ปัจจุบันจึงมีลักษณะที่เป็นรัฐสวัสดิการ (Welfare State)³² รัฐจึงมีอำนาจที่จะออกกฎหมายและ ระเบียบข้อบังคับต่างๆ เพื่อใช้อำนาจในการบังคับและควบคุมประชาชนให้กระทำการหรือละเว้น กระทำการใดๆ อันจะเป็นการก้าวล่วงเข้าไปในสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้มากขึ้นกว่าเดิม แต่อย่างไรก็ตามการใช้อำนาจรัฐดังกล่าวนั้นก็ยังคงต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของความ ถูกต้อง เหมาะสมและเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยที่มิกฎหมายให้อำนาจไว้ เท่านั้น ทั้งนี้ก็เพราะว่า โดยแท้จริงแล้วอำนาจรัฐในฐานะผู้ปกครองนั้นเป็นอำนาจที่ได้ เกิดขึ้นจากความยินยอมพร้อมใจ ของประชาชนที่ได้มอบให้ เพื่อประโยชน์แห่งการอยู่ ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข

สำหรับในปัจจุบันปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมลงไป กำลังเป็นปัญหาที่มีความรุนแรง และก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพการดำรงชีวิตของประชาชน จำนวนมากในสังคมซึ่งถ้าหากว่ารัฐปล่อยให้ปัญหาได้ ดำเนินต่อไปแล้วก็จะยอมจะทำให้ประชาชน ได้รับความเดือดร้อน ดังนั้นรัฐจึงต้องเข้ามาจัดการแก้ไขปัญหาลingkunganและทรัพยากรธรรมชาติ ดังกล่าวนั้น โดยการใช้อำนาจรัฐที่มีอยู่มาออกเป็นกฎหมายและระเบียบปฏิบัติเพื่อที่จะจัดระบบ คุ้มครองสถานะแวดล้อมตามธรรมชาติไม่ให้สูญหายไป และจัดระเบียบแบ่งสรรการใช้ประโยชน์ จาก ทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงมีอยู่พร้อมทั้งกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินั้น เอาไว้อีกด้วย ซึ่งกฎหมายที่รัฐได้ออกมานั้นมีทั้งบทบัญญัติกฎหมายที่ใช้กับกระบวนการจัดการ สิ่งแวดล้อมและการรักษาทรัพยากรธรรมชาติโดย ทั่วไป เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา สิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 เป็นต้น หรือบทบัญญัติกฎหมายที่ใช้กับกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมและ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเฉพาะเรื่อง เช่น พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และ

³¹ ชัยอนันต์ สมุทรวาณิช. (2533). *รัฐกับสังคม: ไตรลักษณ์รัฐไทยในพหุสังคมสยาม*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย. หน้า 75.

³² โกเมท ทองภิญโญชัย. (2534). *การใช้กฎหมายในการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 48.

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 เป็นต้น ซึ่งกฎหมายฉบับต่างๆเหล่านี้เป็นกฎหมายมหาชนประเภทหนึ่ง ที่รัฐได้ใช้อำนาจรัฐที่มีอยู่ตราขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ในด้านการคุ้มครองและรักษาไว้ซึ่งประโยชน์สาธารณะและถึงแม้ว่าในบางส่วนของกฎหมายนั้นอาจจะเป็นการล่วงล้ำสิทธิเสรีภาพของประชาชนก็ตาม แต่รัฐก็ยังจำเป็นที่จะต้องทำเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และเพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมเอาไว้ทั้งนี้เนื่องมาจากว่าเป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงของรัฐที่จะต้องดำเนินการตามหลักการของทฤษฎีการใช้อำนาจอธิปไตย³³

---

³³ Edward S. Cowin, *The Constitution and What it Mean Today*, 13 th ed. (New Jersey: Princeton University Press, 1974), p. 388. อ้างถึงใน อรรถวณิช เนาวีประโคน. (2545). *มาตรการทางกฎหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าในประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 40.